

ЧАСТНО ФИНАНСИРАНЕ НА СЪДЕБНИ СПОРОВЕ – ЕВРОПЕЙСКИ РЕШЕНИЯ ЗА СПРАВЕДЛИВ ДОСТЪП ДО ПРАВОСЪДИЕ

*Д-р Емил Радев
Европейски парламент*

PRIVATE LITIGATION FUNDING – EUROPEAN SOLUTIONS FOR FAIR ACCESS TO JUSTICE

**Emil Radev, PhD
European Parliament**

Резюме: *В доклада се изследва и представя въпросът за финансирането на съдебни спорове от трети страни. Този инструмент има както привърженици, така и крие рискове, които авторът представя в контекста на действието на европейските институции. В заключение се правят изводи относно необходимостта от приемане на европейско ниво на отговорна регулаторна рамка на финансирането на съдебни спорове от трети страни.*

Ключови думи: *съдебни спорове, достъп до правосъдие, финансиране на спорове*

Abstract: *This paper explores and presents the issue of third party litigation funding. This instrument has both supporters and risks, which the author presents in the context of the actions of the European institutions. It concludes on the need to adopt at European level a responsible regulatory framework for third party litigation funding.*

Key words: *litigation, access to justice, litigation funding*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.4>

Въведение

Финансирането на съдебни спорове от трети страни (ФССТС) се откроява като ново направление в развитието на гражданския съдебен процес. През последните години то навлезе в много държави по целия свят, а институтът за гражданско правосъдие на UCLA-RAND дори го определи като една от „най-големите и влиятелни тенденции в гражданското правосъдие”. Тази практика все повече се налага в

страни, като Великобритания, Германия, Австралия, а в Съединените щати само за десетилетие се превърна в мултимилиардна индустрия⁴⁵.

Същевременно този инструмент поставя редица въпроси както с практическо, така и с теоретично значение, които следва да се изследват и представят, от една страна, на доктринално ниво, а от друга – да се даде предложение за бъдещата нормативна уредба.

Именно гореизложеното обосновава **актуалността** на избраната тема, като **целта** на настоящия доклад не е изчерпателно изследване на проблематиката, а повдигане на въпроса за дебат на научно ниво, както и представяне на ползите и рисковете от този инструмент – ФССТС.

Изложение

Съдебното финансиране от трети страни се отнася до споразумение, при което трета страна финансира част или всички разходи на участник в съдебен спор. Въпросната трета страна няма друга връзка със съдебния спор, но се включва в замяна на дял от всякакви приходи след него.

Този инструмент често намира приложение при случаите на потребителска колективна правна защита. Нещо повече – в доклад на Британския институт по международно и сравнително право, озаглавен „State of Collective Redress in the EU in the context of the Commission Recommendation“⁴⁶ (Състояние на колективните иски в ЕС в контекста на препоръките на Комисията), се подчертава, че в някои държави членки финансирането от трети страни се е превърнало в основен фактор при предявяването на колективни иски. Делата по колективни иски обаче са само един от видовете съдебни спорове, при които се използва ФССТС. Те вече се прилагат и при арбитражните дела, производствата по несъстоятелност, възстановяването на инвестиции, антитръстовите иски и др.

Между съдилищата и законодателите в различни страни текат дебати за вредите и ползите от тази разрастваща се „индустрия“, а също и за безспорната необходимост от осъществяването на регула-

⁴⁵ Rickard, Lisa A., Behrens, Mark A. 3rd-Party Litigation Funding Needs Transparency, LAW360, Oct. 17, 2016.

⁴⁶ https://www.biicl.org/documents/1881_StudyontheStateofCollectiveRedress.pdf.

торен надзор. Мненията варират от позицията, че така ще се улесни достъпът до правосъдие до предупреждения за значителен риск от злоупотреби при съдебни спорове, особено в контекста на колективните искиове.

Привържениците на този инструмент очакват той да парира неправомерните действия, тъй като с поемането на рисковете и разноските от страна на спонсорите на съдебни спорове правосъдието става финансово по-достъпно за всички. През последните десетилетия основните юрисдикции по света, включително тези в Европа, се сблъскват с доста трудности, породени от ограничени бюджети в гражданското правосъдие, увеличаване на обема на съдебните спорове и сложността на делата, тромави процедури. Високите съдебни такси и разходи допълнително издигат бариери пред определени лица и правни образувания да предявяват основателни искиове независимо дали индивидуално или колективно. С поемането на рисковете и разноските от страна на спонсорите на съдебни спорове обаче се преодолява и значителна част от предизвикателствата пред достъпа до правосъдие.

Друг аргумент в полза на ФССТС е, че спомага да се водят все повече дела от обществен интерес. На практика се намалява значителното икономическо превъзходство, съществуващо между големите корпорации спрямо гражданите, които търсят правна защита. Такива казуси са познати на широката общественост и благодарение на американското кино, където не липсват сюжети за адвокатски кантори, които помагат на граждани да се изправят срещу мощни корпорации и да преобърнат в своя полза на пръв поглед обречени на неуспех дела.

За критиците на ФССТС обаче този инструмент се свежда главно до икономическа дейност с цел печалба, която не гарантира справедливост на ищеца. Потенциалното отрицателно въздействие на намесата на трета страна, освен това, може да предизвика прекомерни икономически разходи и дори ръст на алтернативни искиове, проблемни искиове и т.нар. „несериозни искиове“. Аргумент за подобни притеснения е и фактът, че изчисляването на дела на финансиращия от постъпленията обикновено се основава на процент от възстановената сума иликратно на предоставеното финансиране. В крайна сметка, ако спонсорите на съдебни спорове инвестират в дела на обикновени граждани, те обикновено изискват прекомерна възвръщаемост. В Ев-

ропа процентът на възвръщаемост за спонсорите на съдебни спорове може да достигне 300% или дори 3000%.⁴⁷

Такова финансиране може да се използва и за преследване на стратегически цели от конкурентни предприятия, тъй като разходите и времето, загубени в несериозни съдебни спорове, в някои случаи има потенциал да повлияе пряко върху общата производителност и конкурентоспособност. Силният фокус върху дела с големи споразумения и нисък риск от загуба пък невинаги е в съответствие с интересите на ищците. И накрая, финансиращите може да изискват прекомерно възнаграждение или да действат в конфликт на интереси с ищеца при управлението или уреждането на делото. Най-често в потенциален конфликт на интереси със своя клиент може да се окаже адвокатът, който обикновено получава хонорарите си директно от финансиращия съдебния спор. Конфликт на интереси обаче би могъл да възникне още, когато има неподходящи взаимоотношения между спонсорите на съдебни спорове не само с адвокатски кантори, но и с представителни организации, платформи за събиране на вземания, за разпределение на присъдени обезщетения и др.

Използването на ФССТС като инструмент в ЕС засега остава ограничено (предимно в Нидерландия и Германия), но се очаква през следващите години неговата роля в предоставянето на съдебни услуги да нарасне значително. Според прогнозите тази тенденция ще намери отражение най-вече при съдебни спорове за климата и околната среда и отговорността на предприятията. Експертите виждат потенциал и за увеличаване броя на исковете след кризата с COVID-19, и по-специално случаите на небрежност на фона на финансовите и физическите щети, причинени от пандемията. При мащабни природни бедствия е обичайно голям брой ищци да защитават правата си по съдебен път, включително да се възползват от възможностите, които предлага ФССТС.

Ако ФССТС не е подходящо регулирано, съществува реален риск за значително увеличение на разходите за бизнеса, докато паразът на услуги за съдебни спорове може да се развива прекалено

⁴⁷ Bentham (2014): Submission to the Ministry of Security and Justice. Dutch Draft Bill on Redress of Mass Damages in a Collective Action, p. 5; 1266/7/7/16 Walter Hugh Merricks CBE v Master Card Incorporated and Others – Judgment (CPO Application) (2017) CAT 16 | 21 Jul 2017 page 37 and 38.

бързо. Както правилно се посочва от Европейската комисия⁴⁸, вариациите в източниците на съдебни разходи и техните суми пораждат очевидни опасения относно ефективния достъп до правосъдие при трансгранични спорове. Това важи и за спорове, включващи граждани на една държава членка, които пребивават в друга държава членка. Ето защо трябва да се подходи особено внимателно при евентуална бъдеща регулация по този въпрос.

Европейската комисия предложи в своите Препоръки за колективна защита от 2013 г.⁴⁹ няколко разпоредби, за да се подчертае необходимостта от регулиране на ФССТС. Те обхващаха основно забрана да се начислява прекомерна лихва върху средствата, предоставени за финансиране на иска, и забрана финансиращите да основават своите възнаграждения или лихви на присъдената сума, освен в случаите, когато споразумението се регулира от обществен орган. Тази препоръка на ЕК не говори за общо регулиране на материята, а само за приемането на някои предпазни мерки.

При проведения преглед на установените практики в ЕС през 2018 г.⁵⁰ се отбелязва, че в нито една от държавите членки не се регламентира финансирането от трети страни, а още по-малко в съответствие с Препоръката. Изключение прави само Словения, където частното финансиране от трети страни се регламентира в съответствие именно с принципите, изложени в Препоръката. Комисията ясно заявява, че нерегулираното и безконтролно финансиране от трети страни може да процъфтява без законови ограничения, което е стимул за предявяването на съдебни искове в някои държави членки.

Директивата на ЕС от 2018 г. относно представителните искове за защита на потребителите също съдържа някои разпоредби, свързани с ФССТС в контекста на съдебни спорове по колективни искове.

⁴⁸ European Commission. Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union, 2006.

⁴⁹ Commission recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Member States concerning violations of rights granted under Union Law, OJEU, L 201/60, 26.7.2013.

⁵⁰ Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the implementation of the Commission Recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Member States concerning violation of rights granted under Union Law (2013/396/EU). Brussels, 25 01 2018, COM(2018) 40 final.

Тези фрагментирани разпоредби обаче не са достатъчни. Правната регулация на материята не може да се остави и в ръцете на държавите членки. Нужно е европейско решение. За да изпревари негативните правни тенденции, Европейският парламент изработи доклад и прие през месец септември 2022 г. резолюция с препоръки към Европейската комисия относно отговорното частно финансиране на съдебни спорове⁵¹.

Евродепутатите заявяват ясно, че за да се регламентират ключовите аспекти, които се отнасят до ФССТС, включително прозрачността, справедливостта и пропорционалността, е необходимо да се създадат общи минимални стандарти на равнището на Съюза. Така ще се гарантира достъп до правосъдие за всички, а правосъдните системи ще дават приоритет на обезщетението за увредените страни, а не на интересите на частни инвеститори, които биха могли да търсят само търговска изгода от съдебните спорове.⁵² Същевременно обаче се зачитат съображенията на държавите членки, които не желаят такъв механизъм. Те нямат задължение да го въведат, особено ако той е несъвместим с националните им системи.

В текста се съдържа предложение за директива на Европейския съюз, в която да бъдат решени не само важни етични въпроси, но и въпроси, свързани с прозрачността, съответните правомощия на надзорните органи и осъществяването на преглед от страна на съдищата и административните органи в държавите членки.

Предложението за директива предвижда да бъде създадена система за издаване на разрешения за спонсорите на съдебни спорове, чрез която да се гарантира предоставянето на ефективни възможности за ищите да използват ФССТС и да се въведат подходящи предпазни мерки. Според евродепутатите финансирането трябва да се предоставя само от субекти, които са поели ангажимент да спазват минималните стандарти по отношение на прозрачността, независимостта, управлението и капиталовата адекватност.

Друг важен аспект е доверието, част от което е и темата за липсата на конфликт на интереси. В този контекст се препоръчва спонсорите на съдебни спорове да бъдат задължени да действат по най-

⁵¹ Резолюция на Европейския парламент от 13 септември 2022 г. с препоръки към Комисията относно отговорното частно финансиране на съдебни спорове.

⁵² Резолюция на Европейския парламент от 13 септември 2022 г. с препоръки към Комисията относно отговорното частно финансиране на съдебни спорове, пар. 3.

добрия начин в интерес на ищеца, да не упражняват неправомерен контрол върху съдебните производства, чието провеждане финансират и да не са в конфликт на интереси. Като възможна предпазна мярка за предотвратяване на потенциални конфликти на интереси се предвижда изискване да бъде разкривана информация за взаимоотношенията между спонсорите на съдебни спорове и другите участващи страни.

За да се избегнат свръхпечалбите от това финансиране, трябва да се наложат ограничения върху дела на присъденото обезщетение, който спонсорите имат право да получат, ако спечелят при съответния съдебен спор, или въз основа на договорно споразумение, като за ищците останат минимум 60%.

Прозрачността също трябва да бъде адекватно защитена чрез стандартите по отношение на финансирането на съдебни спорове. Тя налага задължения за ищците и техните адвокати да разкриват споразуменията за финансиране пред съдилищата по инициатива на самия съд или по искане на ответника, както и да информират съда за съществуването на търговско финансиране и за самоличността на спонсора по въпросното дело.

Заключение

В заключение следва да се отбележи, че бъдещата отговорна регулаторна рамка на ФССТС безспорно трябва да има за цел намаляване на разходите, опростяване на ненужните процедури и предоставяне на ефективни услуги, за които да се изразходват средства, пропорционални на спорните суми. Това е начинът да се осигури достъп до съдебната система за всички законни искове и да се развива правна среда, в която ФССТС няма да е чисто мотивирано от финансова печалба. Смятам, че докладът на Европейския парламент, който призовава Европейската комисия да предприеме законодателни действия в областта на ФССТС, е много навременен и представлява наистина добра възможност – възможност да действат превантивно, преди потенциалните негативни практики да възникнат и да се утвърдят в целия ЕС.

Използвана литература:

1. Commission recommendation of 11 June 2013 on common principles for injunctive and compensatory collective redress mechanisms in the Member States concerning violations of rights granted under Union Law, OJEU, L 201/60, 26.7.2013.
2. Cordina, A. (2021). Is It All That Fishy? A Critical Review of the Concerns Surrounding Third Party Litigation Funding in Europe. // *Erasmus Law Review*, Vol. 14, №4.
3. Directive 2020/1828/EU of 25 November 2020 on representative actions for the protection of the collective interests of consumers and repealing Directive 2009/22/EC, OJ L 409/1.
4. European Commission. Study on the Transparency of Costs of Civil Judicial Proceedings in the European Union, 2006.
5. European Parliament Report with recommendations to the Commission on Responsible Private Funding of Litigation (https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0308_BG.html).
6. Hodges, C., Peysner, J., Nurse, A. (2012). Litigation Funding: Status and Issues. // *55 Oxford Legal Studies Research Paper*, at 151.
7. Kalajdzic, J., Cashman, P., Longmoore, A. (2013). Justice for Profit: A Comparative Analysis of Australian, Canadian and U.S. Third Party Litigation Funding. // *American Journal of Comparative Law*, Winter 2013, Vol. 61, №1, pp. 93-148.
8. Saulnier, J., Müller, K., Koronthalyova, I. (2021). Responsible Private Funding of Litigation. European Added Value Assessment. European Parliament Research Service (March 2021), at I.
9. Solas, Gian Marco. (2019). *Third Party Funding : Law, Economics and Policy*. Cambridge University, 2019-09-26.
10. Stroble, J. J., Welikson, L. (2020). Third-Party Litigation Funding: A Review of Recent Industry Developments. // *Defense Counsel Journal*, Jan. 2020, Vol. 87, №1.
11. Study, Responsible private funding of litigation European added value assessment, Authors: Jérôme Saulnier, Klaus Müller with Ivona Koronthalyova, PE 662.612 – March 2021.

За контакти:

Д-р Емил Радев

Европейски парламент

E-mail: emil.radev@europarl.europa.eu